

HVARSKI BISKUP JORDAN ZANINOVIĆ (1903.–1917.)

Joško BRACANOVIĆ, Hvar

Autor u članku donosi životopis hvarskog biskupa Jordana Zaninovića na temelju objavljene literature i dokumenata iz Biskupskog i Kaptolskog arhiva u Hvaru. Također se osvrće na biskupova politička shvaćanja analizirajući njegove pastirske poslanice i pjesnički opus u kontekstu tadašnjeg vremena te opisuje njegove stavove prema problemu staroslavenske liturgije.

KLJUČNE RIJEČI: *Jordan Zaninović, Hvarska biskupija, hvarski biskupi, staroslavenska liturgija, narodni preporod u Dalmaciji.*

Jordan Zaninović djelovao je kao hvarski biskup početkom XX. stoljeća, uoči i za vrijeme Prvoga svjetskog rata, u razdoblju obilježenom političkim borbama između narodnjaka i talijanaša u Dalmaciji te borbom protiv zabrane staroslavenske liturgije. O njegovu pjesničkom radu objavljena su dva vrijedna rada: članak Ante Petravića u knjizi *Četvrte studije i portreti* 1917. i knjiga o Anđelka Rabadana *La Poesia Italiana del P. Giordano-Zaninović Dei Predicatori 1840-1917*, tiskana 1927. godine.

Jordan Zaninović rođen je 13. veljače 1840. u Starom Gradu, kao drugo dijete u obitelji Dominika Zaninovića i Marije r. Plančić. Kršten je tri dana kasnije i dobio ime Mihovil. Obitelj Zaninović imala je osmero djece, od čega šest sinova.¹

Osnovnu kršćansku naobrazbu Mihovil je primio od svojih roditelja-težaka, a kod don Šime Ljubića, poznatog arheologa, učio je humanističke znanosti. Sa četrnaest godina nastavio je školovanje u splitskoj gimnaziji. Tamo je odlučio pristupiti dominikanskom redu te je sa šesnaest godina zatražio oblačenje dominikanskog odijela. Kako se istaknuo u učenju, poslan je u Italiju. Dominikanski habit obukao je 1856. u Rimu, u samostanu sv.

¹ *Domenico Zaninovich Donchich e Maria n. Sgnurevich Plancich* vjenčani su 21. listopada 1837., vidi: Biskupski arhiv u Hvaru /BAH/, Stari Grad, parice matica vjenčanih. – *Michiele Zaninovich*, v. BAH, Stari Grad, parice matica krštenih; Jordan mu je, naravno, redovničko ime. – Sva braća biskupa Zaninovića, osim Nikole (v. Kaptolski arhiv u Hvaru /KAH/, VIII.d, 104), odselili su u »Novi svijet«. vidi: www.croatians.com/BIOGRAPHY-AMERICA-S-Z.htm.

Sabine, a sljedeće godine položio je svečane zavjete u crkvi *Santa Maria della Quercia* (Gospa od Hrasta) kod Viterba. U tamošnjem se samostanu na školovanju zadržao sedam godina. Za svećenika ga je zaređio kardinal Gaetano Bedini 20. rujna 1862.²

Dana 1. siječnja 1863. vratio se u Split. Dodijeljen je tamošnjem samostanu sv. Katarine, gdje se zadržao punih 40 godina, do imenovanja hvarskim biskupom. Od tada predaje književnost, filozofiju i teologiju kroz 25 godina budućim redovnicima, a od 1864. predaje latinski i talijanski jezik i književnost, a povremeno i filozofiju, povijest, geografiju te hrvatski na realnoj gimnaziji u Splitu.³

Već 1865. godine general Reda o. Jandel dodijelio mu je status *lettore in filosofia e in Teologia*, 1875. o. Sanvito unaprijedio ga je u *baccelliere del collegio di Ragusa*, a 1878. postigao je najviši znanstveni stupanj koji je Red mogao podijeliti, *Dottore e Maestro in S. Teologia*. Slovio je za jednog od najboljih filozofa u Dalmaciji svoga vremena te tomista prvog reda.⁴

Za priora splitskog samostana nominiran je po prvi put kad je imao 26 godina, a s 29 godina, 1869., imenovan je na tu funkciju, koju je obavljao kroz više mandata. Bio je osoba od povjerenja dominikanskim provincijalima Plančiću i Bojaniću, koji su mu sedam puta povjerali vizitaciju Provincije sa svim ovlastima provincijala, prvi put 1870. godine. Više je puta bio imenovan ispovjednikom splitske mladeži i raznih redova.⁵ Godine 1873. splitska je Kurija imenovala Zaninovića zamjenikom savjetnika u biskupskome crkvenom sudu za pitanje ženidbe, 1881. savjetnikom ordinarijata, a 1886. upraviteljem ordinarijata. Godine 1878. nominiran je za savjetnika Biskupske konferencije, a 1883. za biskupijskoga prosidonalnog eksaminatora. Na tu je funkciju potvrđen šest puta. Za Splitsku biskupiju obavljao je i službu referenta za dekanatske zborove. Biskup Josip Juraj Strossmayer imenovao je Zaninovića počasnim predsjednikom duhovnog stola svoje Đakovačke biskupije. Godine 1886. general Reda o. Larroca povjerio je o. Jordanu Zaninoviću službu provincijala na četiri godine, a službu su mu subrača potvrđivala još dva mandata, odnosno osam godina. Kao provincijal uputio je 12 pisama dominikanskoj Provinciji Dalmacije na latinskom jeziku.⁶

Kada je već počeo, kako sam ističe u svojoj prvoj pastirskoj poslanici, *...skupljati jedra, te se ozbiljno pripremati da se sretno dovine do luke vječnosti...*,⁷ imenovao ga je car i kralj

² Većina biografskih podataka, posebno iz razdoblja prije nego je Zaninović postao biskupom, preuzeta je iz: Angelico RABADAN, *La Poesia Italiana del P. Giordano-Zaninović Dei Predicatori. 1840–1917*, 1927., 7–17 (nadalje RABADAN). Uz to djelo korišteni su i *Status personalis et localis diocesis Pharensis...*, Tridenti, 1908., 15 (nadalje *Status...*, 1908.); *List Dubrovačke biskupije*, br. 11, god. XVII., 20. studenoga 1917., 114 (nadalje *List Dubrovačke biskupije*, 11/XVII.); *Vrhbosna*, br. 21., 22., god. XXXI., 20. studenoga 1917., 269 (nadalje *Vrhbosna*, 21.–22./XXXI.); Ante PETRAVIĆ, *Treće studije i portreti*, 1917., 105–117 (nadalje PETRAVIĆ) te *Šematizam Hvarske biskupije*, Hvar, 1976., 16 (nadalje *Šematizam*, 1976.).

³ *Vrhbosna*, 21.–22./XXXI., 269; Dinko POLITEO, *Izabrani članci*, Donja Tuzla, 1904., 58 (nadalje POLITEO).

⁴ RABADAN, 15–16; POLITEO, 63.

⁵ *Izabraše ga zato na biskupiji splitskoj za ispovjednika najstrožijeg reda Klarisa, za što se biraju najsvetije i najučenije osobe. Tu težku – samo Bogu poznatu za zasluge i trude – službu vršio on za mnogo godina, Žalobno slovo pri zadušnicama blagopok. biskupa fr. Jordana Zaninovića: 26. 10. 1917. (3i dan ukopa)*, BAH, kut. 349 (nadalje: *Žalobno slovo...* – Ne navodi se autor toga govora /propovijedi/; govor je možda održan u Jelsi, jer se autor posebno obraća Jelsanima).

⁶ RABADAN, 12–14 i XI.; *List Dubrovačke biskupije*, 11/XVII., 114; *Vrhbosna*, 21.–22./XXXI., 269.

⁷ Jordan ZANINOVIĆ, *Pastirska poslanica Svećenstvu i Puku Hvarsko-Bračko-Viške Biskupije*, Split, 19. travnja 1903., 1 (dalje ZANINOVIĆ, 1903.).

Franjo Josip I. dana 24. listopada 1902. hvarskim biskupom. Imenovanje je potvrdio papa Lav XIII. dana 6. veljače 1903., a zaređen je za biskupa u Splitu 19. travnja iste godine. Zaredio ga je zadarski nadbiskup i dalmatinski metropolit Mate Dvornik, a obredu su prisustvovali kotorski biskup Frano Uccellini i prepozit splitskog Kaptola Vincenzo Valla. Hvarsku biskupiju preuzeo je 10. svibnja 1903., na svetkovinu suzaštitnika grada Hvara i biskupije, sv. Prošpera mučenika.⁸

Zaninovićev biskupski grb podijeljen je u dva dijela zlatnom crtom; iznad crte je crna pozadina, po sredini koje je kruna iz koje izlaze palma i bijeli ljiljan; iznad krune je šestokraka zlatna zvijezda, a pod krunom (iznad središnje crte), na srebrnoj podlozi, pas je (dalmatinac) s bakljom i vladarskom jabukom te knjigom;⁹ na donjem je dijelu grba hrast s Gospinom slikom na plavoj podlozi, što predstavlja Gospu od Hrasta, zaštitnicu samostana *Santa Maria della Quercia* kod Viterba, u kojem se Zaninović školovao. Za biskupsko geslo izabrao je stih iz Pjesme nad pjesmama: *Sub umbra Illius sedi*.¹⁰

Na hvarskoj biskupskoj stolici Zaninović je naslijedio fra Fulgencija Careva (OFM, biskup od 1889. do 1901.), koji je umro na glasu svetosti.¹¹ Zaninović je bio 51. hvarski biskup, šesti dominikanac na toj funkciji, a četvrti podrijetlom s otoka Hvara.¹²

U svojoj prvoj pastirskoj poslanici Zaninović ističe opasnosti svoga vremena koje prijete kršćanstvu, a to su ponajprije filozofija naturalizma (...*Naturalizam, potomak hereze /protestantizma, op. p./, on je najgrozniji od svih krivovjerstava u jedno skupljenih; jer ako su i ona sad jednu sad drugu istinu niekala, Naturalizam nieće samoga objavitelja, Boga, i svako njegovo uplitanje u svjetovne stvari...*)¹³ i tisak (...*Ovaj znameniti čovječji izum, kojemu je bilo olahkotiti cilj književnosti i znanosti, međjusobno združiti prošle vjekove, da se, tako rekuć, stvori sveobći um, što velim dielom sačinjava ljudska savršenost; štampa je danas postala pravi bič, i takav bič, da ima časova da bi se zavidilo dobi neznanstva...*)¹⁴ Crkva bi se, nadalje ističe, protiv tih neprijatelja morala boriti svjedočenjem vjere, propovijedanjem, dobrim primjerom, ljubavlju, kršćanskim odgojem (posebno naglašava važnost katekizma) i molitvom (promiče molitvu krunice). Te se teme posebno obrađuju kroz

⁸ *Status...*, 1908., 15.

⁹ Riječ je o simbolima dominikanskog reda. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, KS, Zagreb, 2000., 232–233.

¹⁰ Pj, 2, 3.

¹¹ Vidi: *Šematizam...*, 1976., 16. – Zaninović je posebno cijenio svog prethodnika: *...A dao Bog po primjeru Elizeovu, koji je baštinio Ilijin plašt, te je posjedovao njegov dvostruki duh, da bi i meni u sreću palo, napunjen duhom mog svetog Prešastnika, da obasjan svjetlošću njegovih krjeposti, i slideći njegove stope, da budem mogao vršiti svoje pastirske dužnosti, i polučiti spasonosnih plodova...*, ZANINOVIĆ, 1903., 18.

¹² Osim Zaninovića dominikanci su još bili Gabrijel (1308.–1312.), Toma Tomasini (1429.–1463.), Ivan Toma Rovetta (1693.–1704.), Rajmund Asperti (1704.–1722.), Ivan Dominik Stratiko (1784.–1799.) te, nakon Zaninovića, Celestin Bezmalinović (1968.–1989.) Zanimljivo je da Zaninovića većina biografa bilježi kao petog dominikanca, a i *Šematizam* navodi samo 4 dominikanca prije njega. Razlog tome je Farlatijeva greška, koji, iako Gabrijela navodi kao OP, tvrdi da ne zna kojem je redu pripadao. Tu dvojbu je riješio još Farlatijev nastavljatelj J. Colleti, ali izgleda da su se kasniji autori držali Farlatijeva podatka. Vidi: Daniele FARLATI, *Hvarski biskupi*, Split, 2004., 59, 177). Hvarani su pak bili Nikola Zorzi (1635.–1644.), Juraj Duboković (1866.–1874.), Andrija Ilić (1876.–1887.) te Zaninovićev nasljednik, Luka Papafava (1919.–1925.), usp. *Šematizam...*, 1976., 11–16.

¹³ ZANINOVIĆ, 1903., 4.

¹⁴ ZANINOVIĆ, 1903., 12.

sljedeće Zaninovićeve poslanice. Načela njegovih poslanica potpuno su u skladu s onim što je Crkva propagirala u Zaninovićevo vrijeme.¹⁵

Zaninović je osobno obavio dva pastirska pohoda, prvi 1904.-1906. i drugi 1909.-1910., dok je treći 1914. morao povjeriti dekanima jer zbog bolesti više nije mogao duže putovati.¹⁶ Dok je on bio biskup izdano je više shematizama Hvarske biskupije, a posebno se ističe onaj iz 1912., koji je bio opširniji od prethodnih.¹⁷

Godine 1904. slavila se 50. obljetnica proglašenja dogme o Bezgrešnom Začeću, u povodu koje je biskup izdao poslanicu o Neoskvrnenoj Djevici.¹⁸ U svrhu poboljšanja izobrazbe svećenstva, 1905. osnovao je dekanatske zborove.¹⁹ Nastojao je oko osnivanja društava za promicanje štovanja Euharistije, posebno Društva svakdanjeg klanjanja i Društva svećenika klanjalaca.²⁰

Tri su velika jubileja proslavljena 1908. godine: 50 godina misništva pape Pija X., 50 godina lurdskog ukazanja te 60 godina vladanja Franje Josipa I. Za zadnju proslavu odabran je odbor na čelu s biskupom, koji je odlučio slaviti carev jubilej dobrotvornom akcijom i skupljanjem sredstava za Fröbeljansku školu. Godine 1909. Ložišća na Braču unaprijeđena su u status župe. Biskup je osobno 27. lipnja 1910. posvetio župnu crkvu sv. Mihovila u Dolu na Hvaru. Iste godine poticao je mladež da se pridruži hrvatskom – katoličkom slavlju u Zagrebu. Svoj veliki jubilej, 50 godina svećeništva, proslavio je 20. rujna 1912., a tom mu je prilikom u ime svećenstva i vjernika poklonjen srebrni kalež s likovima sv. Stjepana I., pape, i sv. Prošpera, hvarskih zaštitnika. Te je godine biskup predvodio delegaciju iz Hvara na Svjetskom euharistijskom kongresu u Beču. Posebno je nastojao oko slavlja Konstantinova jubileja 1913. – 1600 godina slobode kršćanstva – na području

¹⁵ ZANINOVIĆ, 1903., 10–17. Posebno je promicao molitvu krunice, što je karakteristično za njegov red, a on sam je, kao provincijal dominikanaca, osnovao 1888. godine Zadrugu vičnoga Ružaria u Dalmaciji i neko vrijeme bio glavni ravnatelj te zadruge. Vidi: *Zadruga Vičnog Ružaria u Dalmaciji*, Split, 1889. – J. ZANINOVIĆ, *Pastirski list... za nastajuću korizmu 1906.*, Split (propovijedanje i vjeronauk); ISTI, *Pastirski list... za nastajuću sv. korizmu 1907.*, Split (pokora); ISTI, *Premilom svećenstvu i puku svoje biskupije Blagoslov i pozdrav*, Split, 1910. (odgoj djece); i ISTI, *Premilom svećenstvu i puku svoje biskupije Blagoslov i pozdrav*, Split, 1911. (važnost molitve). Sve poslanice pisane su na talijanskom i na hrvatskom jeziku (zasebna izdanja). Autor *Žalobnog slova* navodi da je Zaninović izdavao poslanice do 1914. godine. Ako je to istina, posljednje tri poslanice, koliko je meni poznato, nisu sačuvane. Ipak, sadržaj koji navodi autor odgovara sadržaju onih poslanica koje su sačuvane, pa je moguće da je njegov navod netočan. Usp. H. JEDIN, *Velika povijest Crkve*, sv. VI/2, Zagreb, 1981., 11–25, 245–256 i 383–398 (nadalje *Velika povijest Crkve*, VI/2).

¹⁶ BAH, kut. 47 i 51.

¹⁷ *Schematismus Cleri Dioecesis Pharensis*, 1912. – Shematizmi Hvarske biskupije kroz 19. st. izdavani su redovito u razmaku od nekoliko godina, u nekim razdobljima i svake godine. Zanimljivo je da je ovaj iz 1912. posljednji shematizam izdan sve do 1976. (*Šematizam...*, 1976.), kada je, na poticaj tadašnjeg biskupa, također dominikanca, Celestina Bezmalinovića, shematizam (zbog tadašnjih prilika i mogućnosti, tiskan u 200 primjeraka na ciklostilu) priredio don Josip Jelinčić. Od 1976. shematizmi više nisu izdavani.

¹⁸ J. ZANINOVIĆ, *Prečastnom kleru i ljubljenom puku svoje biskupije Pozdrav i nježna ljubav prema Presvetoj Neoskvrnenoj Djevici*, Hvar, 1. studenoga 1904. U ovoj poslanici, koja se smatra njegovom najljepšom poslanicom, Zaninović pjesničkim zanosom govori o Djevici Mariji. Vidi: *List Dubrovačke biskupije*, 11/ XVII., 114.

¹⁹ *Žalobno slovo...*; *Pravila za dušobrižničke zborove u Hvarsko-bračko-viškoj biskupiji*, Split, 1905.

²⁰ J. ZANINOVIĆ, *Ljubljenom kleru i puku svoje biskupije Blagoslov i zdravlje*, Split, 1909.; ISTI, *Svojem ljubljenom svećenstvu i puku Pozdrav u Gospodinu*, Hvar, 21. studenoga 1907. (poticaj na osnivanje Društva svakdanjeg klanjanja. O Društvu vidi: *Velika povijest Crkve*, VI/2, 250.); ISTI, *Ven. clero Dioceoses Salutem et benedictionem in Domino*, Hvar, 12. prosinca 1908. (Poticaj za osnivanje Društva svećenika klanjalaca, o Društvu vidi: *Velika povijest Crkve*, VI/2, 385).

cijele biskupije. Godine 1914. slavio je, zajedno sa splitskim biskupom Jurjem Carićem (rodom iz Svirača na Hvaru) tristogodišnjicu čudotvornog sv. Križa u Vrboskoj. Godine 1916. obilježena je pedeseta godišnjica Viške bitke.²¹

Biskup Zaninović novčano je pomagao izgradnju Zavoda anđela čuvara u Korčuli, koji je vodio dominikanac o. Anđeo Marija Miškov, a kao zahvalu za to Zaninovićevo je ime upisano na podnožju kipa sv. Dominika u Zavodu.²² Kako je živio redovnički skromno, volio je novčano pomagati siromašnima, a pomagao je i razne katoličke hrvatske organizacije. Financirao je *Pučke novine*, *Euharistijski glasnik* i *Kuću dobre štampe riječkih kapucina*, a vjerojatno i neke druge katoličke tiskovine.²³ U Zaninovićevo vrijeme započinje Hrvatski katolički pokret (1903.-1945.), za čiji se rad biskup zanimalo i pratio ga.²⁴

Od 1910. do 1912. obnavljan je biskupski dvor u Hvaru. Radove je vodio Šimun Marchi. Osim obnove, tom je prigodom i produženo sjeverno krilo palače prema istoku. Za tu svrhu bio je dignut kredit, a novčano je radove pomagao i vjerozakonski fond. Ipak, Biskupija je ostala dužna Marchiju, a spor oko naplate nastavio se i nakon smrti biskupa Zaninovića.²⁵

Jedan drugi spor obilježio je veći dio Zaninovićeve biskupovanja. Riječ je o sporu *Pharen iurium et poenarum* na rimskom sudu *Sacra Romana Rota*, koji je pokrenuo starogradski župnik Kuzma Scarpa²⁶ protiv biskupa Zaninovića i starogradskih dominikanaca.²⁷ Scarpa

²¹ J. ZANINOVIĆ, *Pastirski list kleru i puku Biskupije hvarsko-bračko viške za nastajuću sv. korizmu 1908*, Split, 1908.; *Šematizam...*, 1976., 35 i 81; BAH, kut. 46 (spisi o proslavi 50 godina misništva), 47 (spisi o proslavi 60 godina vladanja Franje Josipa I.) i 154 (spisi o organizaciji puta na Svjetski euharistijski kongres u Beču); *Žalobno slovo...*; KAH, XXIII, 1912.–1924. (spisi o proslavi u Vrboskoj i slavlju 50 godina Viške bitke) – slavlje u Vrboskoj bio je jedan od zadnjih javnih nastupa biskupa Zaninovića.

²² Miškov ga u pismu naziva *najvećim pomagateljem zavoda*, Pismo o. Miškova od 25. kolovoza 1912. g., BAH, kut. 48.

²³ BAH, kut. 46; *Ne samo da je on govorio i pisao on je djelovao i stvarno pomagao. Sam za se zadovoljan sa malim po redovničku, štedio za dobre ustanove pomagati: Zakladu Skakoc za klerike, razna hrvatska-katolička društva, ne samo u Biskupiji i Dalmaciji već širom Hrvatske očutiše svi blagodarnu njegovu ruku. Bio dobra plemenita srca..., veledušno praštao, obilno dijelio, ne htio da zna lijevica šta dijeli desnica, dijelio... siromasima u Hvaru i na pastirskim putovanjima*, *Žalobno slovo*.

²⁴ *List Dubrovačke biskupije*, 11/XVII, 114; Jure KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret 1903.–1945.*, Zagreb, 2004. Jače angažiranje Zaninovića u tom pokretu omela je svakako njegova bolest. Vidi: i *Spomen knjiga o II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani 1913.*, uredio dr. Janko Šimrak, Rijeka, 1913., XL.

²⁵ Ugovor je predviđao troškove od 48.500 kruna, od čega je 20.000 trebala platiti Biskupija, a 28.500 vjerozakonski fond, Pogodba od 2. lipnja 1910., BAH, kut. 47. – Usp. J. KOVAČIĆ, *Zapisi o crkvama u Hvaru*, strojopis, Hvar, 1982., 47. Radovi su obuhvatili cijelu biskupsku palaču pa se biskup privremeno preselio u palaču Marchi u Hvaru.

²⁶ Ime donosim u obliku Kuzma Scarpa (iako se danas to prezime piše Škarpa) jer se u spisima na hrvatskom jeziku o ovom sporu ono u pravilu piše u tom obliku. On sam je uvijek pisao na talijanskom i potpisivao se kao Cosimo Scarpa.

²⁷ U Rimu je 1909. tiskan niz zbirki dokumenata u vezi ovog spora: *Pharen. iurium et spolii pro... Cosima Scarpa parrocho-decano loci Cittavecchia contra... episcopum Zaninovich...*, *Summarium cum memorialibus et documentis*; *Pharen. iurium et spolii pro... Cosima Scarpa parrocho-decano loci Cittavecchia contra... episcopum Zaninovich...*, *Restrictus iuris et facti cum Summario*; *Pharen. iurium et spolii pro... Cosima Scarpa parrocho-decano loci Cittavecchia contra... episcopum Zaninovich...*, *Secundus responsum restrictus cum Summario novissimo adnexo*; *Pharen. iurium et spolii pro... Cosima Scarpa parrocho-decano loci Cittavecchia contra... episcopum Zaninovich...*, *Responsum restrictum cum Summario additionali adnexo*; *Pharen. Iurium pro Patribus Dominicanis, Restrictus responsionis cum summario*; *Pharen. Iurium pro Patribus Dominicanis, Restrictus facti et iuris cum Summario*; *Pharen. Iurium pro Patribus Dominicanis, Secundus restrictus responsionis cum Summario novissimo adnexo*; *Pharen. Iurium pro Mensa episcopali Pharen.*, *Re-*

je i inače bio problematičan svećenik, što je vidljivo iz spisa koji su prikupljeni kao dokazni materijal u tom sporu. Scarpa se izjašnjavao kao Talijan i bio je pristaša talijanaške stranke. Još 1889. godine starogradsko općinsko upraviteljstvo žali se biskupu Carevu na Scarpu da ih ponižava preko mise te prijete da više neće ići na obrede u župnoj crkvi dok je on župnik, a također ističu kako je još biskup Juraj Duboković (1866.–1874.) imao s njim problema. I njegovi kapelani, don Ivan Kuničić (kasniji starogradski župnik) i don Ante Petravić (poznati hrvatski književni kritičar),²⁸ često se žale da ih župnik zakida za prihode od misa, ali su se također morali često braniti od njegovih optužaba. Scarpa se protivio krštenju na hrvatskom jeziku, posebno nakon ograničenja staroslavenske liturgije dekretom iz Rima od 18. prosinca 1906.²⁹

Spor je izbio oko prava starogradskih dominikanaca na predvođenje teoforične procesije u nedjelju u osmini Tijelova. Naime, u Starom je Gradu od davnine postojala takva procesija u organizaciji župne crkve, ali dominikanci su tvrdili da organiziraju procesiju kako bi *vjernicima pružili priliku za iskazivanje javne počasti Utjelovljenoj Riječi*. Ali Scarpa je smatrao procesiju političkim činom dominikanaca – koji su se, za razliku od njega, svi izjašnjavali kao Hrvati – potpomognutih od općinskog upraviteljstva i biskupa.³⁰

Scarpi je prvo 26. srpnja 1905. oduzeta dekanska služba – koju je preuzeo župnik Svirača don Vicko Stipetić, a zatim 16. listopada iste godine i *ab officio* – povjeren Starogračaninu don Ivanu Kuničiću. Ipak, Scarpi je ostavljen župni ured i župničke pristojbe.³¹ Stoga je Scarpa, osim zabrane dominikanske procesije, tražio i povrat svojih časti. U sporu su pobijedili dominikanci i biskup Zaninović, a presuđeno je da starogradski župnik mora platiti i troškove spora dominikancima u iznosu od 5.916,07 kruna. Ta odšteta bila je predmet novog spora pred domaćim sudovima, a spominju je oporuke Kuzme Scarpe i biskupa Jordana Zaninovića.³² Scarpa je umro 1915. godine, ali pred smrt je zamolio Andreu Cremaschija da ponovno pokrene spor u Rimu, kako bi dobio moralnu satisfakciju i *restitutio in integrum*.³³

Sam početak Zaninovićeve biskupovanja obilježio je spor oko glagoljice. Glagoljica, odnosno staroslavenska liturgija, zamrla je tijekom 19. stoljeća u Dalmaciji, a oko njezine obnove posebno je nastojala Narodna stranka, služeći se njome kao integracijskim elementom u svrhu ujedinjenja hrvatskih zemalja. Položaj glagoljice jača za pape Lava XIII., posebno nakon njegove enciklike *Grande munus* iz 1880. godine, kojom je svetkovina

strictus responsionis cum sumario; Pharen. Iurium pro Mensa episcopali Pharen, Restrictus facti et iuris; Pharen. Iurium pro Mensa episcopali Pharen., Secundus Responsionis Restrictus cum Sumario Novissimo adnexo. – Primjerci se čuvaju u Kaptolskoj knjižnici u Hvaru, grupacija *Pharensia*.

²⁸ PETRAVIĆ, Ante, *Opća i nacionalna enciklopedija u dvadeset knjiga*, XVI. knjiga, Zagreb, 2007., 46.

²⁹ BAH, kut. 46, 47 i 49 (u 49. je najviše žalbi Starogračana na Scarpu); *Sloboda*, 29/3, 3. 07. 1907., v. i Franjo IVANIŠEVIĆ, *Pobjeda glagoljice kroz tisućljetnu borbu*, Split, 1929., 43 (nadalje IVANIŠEVIĆ).

³⁰ Pismo don Kuzme Scarpe papi Piju X., Stari Grad, 6. svibnja 1911., tisak, 1 (BAH, kut. 49). Pojačano štovanje Euharistije svakako je u duhu vremena (v. *Velika povijest Crkve*, VI/2, 383–392 i ZANINOVIĆ, 1909.), ali ne mogu se isključiti ni politički motivi dominikanaca.

³¹ BAH, kut. 49.

³² Dodatak oporuci don Kuzme Scarpe od 20. prosinca 1915. g., BAH, kut. 49; Oporuka biskupa Jordana Zaninovića od 20. siječnja 1915. g., KAH, VIII.d, 104.

³³ *Causa Pharen iurium et poenarum pro Rev. Cosimo Scarpa petitio pro restitutione in integrum, cum adnexo Sumario, (Allegati)*, Split, 1917.

sv. Ćirila i Metoda uvedena u cijelu Katoličku crkvu.³⁴ Od tada je glagoljica predstavljala određenu opasnost bečkoj vladi. Jačanjem pravaštva u Dalmaciji, Beč je dobio jaku opoziciju, kojoj je pripadao i niz svećenika. Stoga je vlada nastojala ukinuti staroslavensku liturgiju, a Vatikan je pokatkad dopuštao, pokatkad ograničavao, a negdje i potpuno zabranjivao glagoljicu. Takva politika Beča bila je uzrokovana strahom – donekle opravdanim – od ruskih panslavističkih ideja. Koliko se Beč »strašio« glagoljice, najbolje pokazuje činjenica da je bečka vlada, kad je đakovački biskup Strossmayer pokušao 1883. uvesti staroslavensku liturgiju u sve crkve Bosansko-srijemske biskupije, zaprijetila papi da će priznati talijansku okupaciju Rima ako on odobri Strossmayerovu namjeru.³⁵

Odluke Kongregacije obreda iz 1898. i 1906. ograničavale su upotrebu glagoljice, nastojeći je potpuno zabraniti te strogo diferencirati latinske i glagoljske župe.³⁶ Izbor Jordana Zaninovića smatran je povoljnim za glagoljicu, što se može iščitati iz čestitki u povodu njegova ustoličenja,³⁷ ali i iz poruke »njegovih« Starograđana u prigodnoj pjesmi³⁸:

»...Marčelići, Uccellini³⁹/ Bili tebi vjerni druzi/ U ljubavi krvi svoje,/ U radosti i u tuzi.
Sveta pravda nek povraća/ Što nam tudji otudjiše,/ Kad iz templa djeda naših/ Jezik puka izopćili.
Uz poj psalma Davidovih/ Nek se pučka himna čuje;/ Pa besjedom majke tvoje/
Nek se nebo moli, štuje...«

Zaninović je bio pristaša staroslavenske liturgije, što je vidljivo i iz njemu upućenih pisama kotorskog biskupa Frane Uccellinija.⁴⁰ Ali, kao i većina hrvatskih i dalmatinskih biskupa tog vremena, iskazivao je u tom pitanju neodlučnost, što je otežavalo rješavanje pitanja glagoljice u Rimu.⁴¹ Kako su biskupi u to vrijeme morali polagati zakletve vjernosti i papi i austrijskom caru – čije su se odluke i zapovijedi katkad i međusobno razlikovale, a rijetko su bile u skladu sa željama puka, za koji su se biskupi morali zalagati – ne treba

³⁴ Mario RELJANOVIĆ, »Enciklika *Grande munus* i pitanje obnove glagoljaštva u Dalmaciji«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 43/2001., str. 355–374 (nadalje RELJANOVIĆ).

³⁵ Jaroslav ŠIDAK i dr., *Povijest hrvatskog naroda 1860.–1914.*, Zagreb, 1968., 178; RELJANOVIĆ, 364; IVANIŠEVIĆ, 32.

³⁶ IVANIŠEVIĆ, 31.

³⁷ »...poznavajući Vaše rodoljublje i vrline što vas rese, stalno je, da ćete svojski ustati na obranu narodnih svetinja pa će i u našoj Biskupiji procvasti Glagolica...« (brzojav Hrvatskog društva Viški Skup); »Radostan čestitaju današnje svečano ustoličenje proseći blagoslov obrani Hrvatskog bogoslužja.« (brzojav Društva Hrvatski Sastanak, Selca); »...da uz sve ostale hrvatske biskupe uvedete u sve hrvatske zemlje omiljenu glagolicu povlasticu podijeljenu od Rimskih Papa celom Hrvatskom narodu« (brzojav načelnika Komiže Martinisa), BAH, kut. 48.

³⁸ *Prigodom svečanog ustoličenja hvarsko-bračko-viškog biskupa Fr. Jordana Zaninovića Starogradjanina naučitelja sv. Bogostovlja Reda sv. Dominika U Hvaru na Prošperovo 1903.*, tisak, BAH, kut. 45.

³⁹ Josip Marčelić, dubrovački biskup, i Frane Tice Uccellini, kotorski biskup, bili su, uz Matu Dvornika, zadarskog nadbiskupa, glavni borci za glagoljicu u Dalmaciji. Usp. IVANIŠEVIĆ.

⁴⁰ BAH, kut. 48.

⁴¹ To potvrđuje i izjava pape Lava XIII. 1902. izaslanstvu splitskih političara i domoljuba, predvođenih načelnikom Milićem, kako je nesloga biskupa uzrok spora. Vidi RELJANOVIĆ, 69. – Zanimljiv je primjer koji donosi Frano Ivanišević (IVANIŠEVIĆ, 42). Godine 1899. zadarski nadbiskup Grgur Rajčević, pristaša bečke politike, proveo je popis glagoljskih župa i ustvrdio kako ne postoji ni jedna u njegovoj nadbiskupiji. Za razliku od njega, njegov nasljednik Mate Dvornik u svom popisu za istu nadbiskupiju navodi kako su sve župe, osim Zadra, glagoljske. Vidi: RELJANOVIĆ, 68 i 70.

čuditi njihova neodlučnost u tom pitanju. Konačno, i želje puka često su manipulirale razne političke stranke, koje su se pitanjem glagoljice služile za ostvarenje svojih ciljeva, posebno smanjivanja utjecaja svećenstva u narodu. Također, jedan od razloga za političko podržavanje staroslavenske liturgije bilo je i približavanje pravoslavcima – i udaljavanje od Rima – s konačnim ciljem ujedinjenja jugoslavenskih zemalja. Biskupi su oklijevali u izdavanju dekreta iz 1906. upravo zbog straha od manipuliranog naroda. Tako Zaninović u pismu šibenskom biskupu Pulišiću piše:

»...Ja n. pr. nijesam još objelodanio dekret u svojoj diocizi i ne znam kako da to učinim iza nesretnog Tresićeva⁴² izbora za zastupnika. Duhovi su naroda izopačeni, vikalo se i još se uvijek viče: 'doli popovi lopovi', te kad bi se dekret objelodanio, duhovi, koji su već udarili stranputicom, počeli bi još bijesnije vikati proti popovima, biskupima i samom Papi...«⁴³

Biskupi su ipak nastojali oko ukidanja spomenutih dekreta. Zaninović je, zajedno s ostalim hrvatskim i slovenskim biskupima, sudjelovao na sastanku s prefektom Kongregacije obreda, kardinalom Vanutellijem, u Rimu 1905. o pitanju glagoljice. Iako su svi prisutni biskupi, osim porečkog Floppa, bili za ukidanje dekreta koji su ograničavali povlastice glagoljici, i ovdje je prevagnuo stav bečke diplomacije, ali i pape Pija X., koji nije bio sklon glagoljašima.⁴⁴ Godine 1906. Kongregacija obreda objavila je dekret koji je opet tražio ograničavanje glagoljice i popisivanje glagoljskih župa. Kako bi se raspravila ta odluka, održana je biskupska konferencija u Zadru, na kojoj je odlučeno da će splitski biskup Nakić otići u Rim žaliti se na dekret od 18. prosinca 1906. A upravo je biskupa Nakića javnost, zbog njegova umjerena stava u pitanju glagoljice, držala glavnim protivnikom staroslavenske liturgije. Tako list *Sloboda*, u povodu te odluke biskupa, uz gore citirano Zaninovićevo pismo, piše: »...*obrana glagoljice*« je »u dobrim rukama njezina grobara Nakića...«⁴⁵

⁴² Ante Tresić Pavičić, kandidat Hrvatske narodne stranke, na izborima za Carevinsko vijeće 1907. pobijedio je hvarskog kanonika don Ivu Bojanića. »Žrtva« Tresićeve pobjede bio je povjesničar don Kuzma Vučetić, koji je zbog podrške Tresiću premješten 1908. iz grada Hvara u župu Nerežišća na Braču. Vidi: Serdo DOKOZA, »Inventar fonda don Kuzme Vučetića u državnom arhivu u Zadru«, *Prilozi povijesti otoka Hvara*, sv. XI, Hvar, 2002., 223.

⁴³ Pismo je objavio list *Sloboda*, urednika J. Smoldake, kako bi prikazao neslogu i zbuđenost hrvatskih biskupa. Kakva se piše glagoljici, *Sloboda*, 29/3, 3. 07. 1907.

⁴⁴ RELJANOVIĆ, 371. Ne treba čuditi nesklonost pape Pija X. staroslavenskoj liturgiji. Naime, taj izrazito konzervativni papa nije bio, za razliku od svog prethodnika Lava XIII., sklon većini novih ideja. Usto, svoj izbor za papu mogao je djelomično zahvaliti caru i kralju Franji Josipu I. Naime, on je stavio veto na izbor glavnog kandidata za papu, kardinala Rampolle (posljednji put u povijesti primijenjeno je pravo veta, koje su imale Austrija, Francuska i Španjolska; zanimljivo, upravo je Pio X. ukinuo pravo veta i to samo nekoliko dana nakon svog izbora), a, kako je već istaknuto, austrijski car i bečka vlada bili su glavni neprijatelji glagoljice. Usp. Stipe LEDIĆ, *Pape kroz povijest*, Zagreb, 2005., 166–168, i *Velika povijest Crkve*, VI/2, 52–53, 361–365.

⁴⁵ IVANIŠEVIĆ, 43; BAH, kut. 70; *Sloboda*, 29/3, 3. 07. 1907. – Biskupi su bili razočarani ponašanjem Rima u ovom pitanju. Zaninović u citiranom pismu piše: »...Ah! kad bi ona rimska pragospoda poznavala naše prilike ne bi nam zadavala takve muke, te bi bila opreznija u vlastitom interesu i u interesu sv. Crkve...« (29/3, 3. 07. 1907.). Još veće ogorčenje iskazuje kotorski biskup Uccellini u pismu Zaninoviću: »...Ali u Rimu, kad se radi o nam: *oculos habent et non vident, aures habent et non audiunt* (podcrtao Uccellini, op. p.). *Jeste li vidjeli odgovor na naš upit o Sv. Jeronimu (Zavodu sv. Jeronima u Rimu, op. p.)? Baš čiene da smo čuci!*« (pismo od 7. 08. 1907. g., BAH, kut. 48.).

Kako su biskupi oklijevali u objavljivanju dekreta, on je ponovno izdan u službenom glasilu Svete Stolice 22. srpnja 1909. godine.⁴⁶ Biskupi su konačno svoj stav usuglasili na konferenciji održanoj u Hvaru, u veljači 1911., te odlučili uputiti Vatikanu zahtjev da odustane od dekreta iz 1906. i 1909. godine, koji ionako nikad nisu službeno provedeni u dalmatinskim biskupijama.⁴⁷ Lakše okolnosti za staroslavensku liturgiju nastupile su izborom Benedikta XV. za papu 1914. godine, ali kako je iste godine nastupio Prvi svjetski rat, dekreti, štetni po glagoljicu, dokinuti su tek 1918. godine, nakon raspada Austro-Ugarske.⁴⁸ Unatoč tome glagoljska služba nikad nije potpuno prevladala latinsku, a nakon Drugog vatikanskog sabora i dozvole narodnih jezika, izgubila je svoju svrhu.⁴⁹

Biskup o. Jordan Zaninović bio je za života poznat i priznat zbog svojih pjesama na talijanskom jeziku. Nije izdao nijednu zbirku pjesama, ali kako je većina pjesama bila prigodnog karaktera, dosta ih je tiskano pojedinačno. Napisao je i nekoliko šaljivih igrokaza, a bio je vješt i u pisanju humoristično-satiričnih stihova.⁵⁰

Pisao je i na hrvatskom jeziku, ali ni približno kvalitetno kao na talijanskom. Naime, Zaninovićeve roditelji, težaci, koji su mu pružili osnove, nisu ga učili književnom jeziku, već onom kojim su i sami govorili – starogradskom dijalektu. Ni u splitskoj gimnaziji se za njegova školovanja nije podučavalo hrvatski, a za svog boravka u Italiji sedam godina teško da je i čuo ijednu hrvatsku riječ. Dakle, njegovo je školovanje bilo u potpunosti na talijanskom i latinskom jeziku. Osobno je bio fasciniran talijanskim jezikom i kulturom. Ipak, razlikovao je ideju Italije, kao »učiteljice naroda« i »centra civilizacije« od političke Italije koja nastaje za njegova života. Protivio se ideji osvajanja Dalmacije od strane Italije. Cijenio je Dalmatince koji su proučavali talijansku kulturu, posebno Tommasea, Lubina i Grubišića. S druge strane, poštovao je i prvake narodnog preporoda u Dalmaciji, na čelu s Mihovилоm Pavlinovićem.⁵¹

Po izbijanju borbe za hrvatski jezik, Zaninović se protivio neslozi i nije se uključivao u sukobe i prepirke, ali, kako u svojoj knjizi ističe A. Rabadan, to nije proizlazilo iz *njegove ravnodušnosti prema nacionalnom pitanju već iz kršćanske ideje bratstva svih naroda*.⁵² O svojim političkim stavovima Zaninović je najbolje sam posvjedočio u svom odgovoru na zdravicu splitskog načelnika Vicka Milića, na dan biskupskog posvećenja, koji je kasnije i zapisao:

⁴⁶ RELJANOVIĆ, 372.

⁴⁷ IVANIŠEVIĆ, 44–45; BAH, kut. 70.

⁴⁸ IVANIŠEVIĆ, 44.

⁴⁹ Naime, staroslavenski je, poput latinskog, mrtav jezik, i – iako ima dosta sličnosti s hrvatskim – narodu je bio slabo razumljiv. Usto, samom svećenstvu poteškoću je predstavljalo i pismo na kojem je on bio pisan. Možemo zaključiti da se u sukobima oko staroslavenske liturgije krajem 19. i početkom 20. st. manje mislilo na obranu staroga hrvatskog privilegija, a više na zlouporabu ovog problema u političke svrhe.

⁵⁰ POLITEO, 58 i 62; – Popis Zaninovićeve djela nalazi se na kraju knjige A. Rabadana o poeziji Jordana Zaninovića. RABADAN, I-VIII. – Zaninovićeve igrokazi su *Ho capio ili Kumpor Antuonij Aleluja* na starogradskom dijalektu i *Uccelanda o Convegno degli uccelli a Bosanka* na talijanskom. Vidi: *List Dubrovačke biskupije*, 11/XVII, 114; RABADAN, XI.; Zaninović, Jordan u *Hrvatski leksikon*, sv. II., str. 697. – Humoristično-satirične pjesme obuhvaćaju petinu Zaninovićeve opusa. Vidi: RABADAN, 147–186. O ovom dijelu Zaninovićeve opusa v. i PETRAVIĆ, 111–117.

⁵¹ Ove podatke o njegovu odnosu prema hrvatskom i talijanskom jeziku donosi Rabadan (str. 133–144).

⁵² RABADAN, 142.

»...Neki me prekoravaju kako nisam pokazivao veliku ljubav za naš narod i to temelje na činjenici da sam napisao nekoliko 'pjesmica' na talijanskom jeziku. Istina je kako nisam imao udjela u političkim borbama, ali ponajprije zato što ne vjerujem da to priliči jednom poniznom fratru i, s druge strane, zato što moja narav zazire od svake nesloge i sukoba.

A to što se koristim talijanskim nije mi donijelo značajniju protivštinu našeg naroda, koji sam uvijek iskreno ljubio, što dokazuje ista moja poezija, koja je velikim dijelom bila posvećena prvacima narodnog pokreta. Na talijanskom sam jeziku odgojen i odgajam se uvijek jer sam na istom školovan za svog boravka u Italiji, i zato što sam se još kao mladić fascinirao njegovom ljepotom.«⁵³

U kontekstu njegovih političkih stavova i odnosa prema jeziku svakako treba naglasiti i činjenicu da je upravo Jordan Zaninović prvi hvarski biskup koji je prekinuo s dotadašnjom praksom propovijedanja na talijanskom jeziku za pontifikalnih misa i počeo propovijedati na hrvatskom.⁵⁴

Kako je već istaknuto, još 1914. godine Zaninović zbog bolesti nije mogao obaviti pastirski pohod,⁵⁵ a ta će bolest potrajati do njegove smrti. U lipnju 1915. godine zabilježeno je da biskup zbog bolesti nije mogao sudjelovati u velikoj procesiji za mir u Hvaru, već je s prozora svoje rezidencije primio blagoslov slike Gospe Anuncijate.⁵⁶ Od te godine biskup se sve rjeđe potpisivao na službene dokumente, a umjesto njega većinu poslova vodio je opći provikar, Stjepan Siminiati mlađi.⁵⁷ Iste godine Zaninović je sastavio i svoju oporuku.⁵⁸

⁵³ Zapis se nalazi među Zaninovićevim rukopisima, a prenosi ga Rabadan (str. 142). Svoj stav izražava i u pjesmi: *Čemu započinjati prijepore/ O domovini, jeziku, međama/ Zbog kojih uz ovo more/ Nesloga vlada sa svojim bolnim sestrama?/ Svima nam je ova zemlja roditelja/ I svake se srce dirne njenim slatkim glasom./ Ali ako nam je druga bila dojlja/ Čemu na dar uzvraćati gnjevom?/ Jedna nam daje duše da naporno radimo./ Druga priliku da se proslavimo... J. ZANINOVIĆ, *Alla gentile donzella Signorina Giuseppina Illich che da la mano di Sposa all' egregio Signor Michelangelo Luxardo*, Spalato, 1885., 7 (primjerak u KKH, Pharensia), prepjev Sanje Perišić objavljen u *Kruvenica* 3, Hvar, prosinac 2007., 28.*

⁵⁴ *Šematizam...*, 1976., 16.

⁵⁵ Posjetio je samo Jelsu u travnju i tamo podijelio krizmu (v. *Žalobno slovo...*). – *Teška bolest, koja ga već od 1914 do postelje shrvala priječila njegov brižni sveopći rad; on bolesti i teške boli s Jobovom strpljivošću podnašao, podložio se Božjoj volji, te svedj pripravan na ono što svakog neizbježno čeka tj. smrti(,) ona ga i sdružiti s Bogom (isto)*. Patio je od išijasa i arterioskleroze – v. izjava o. Antonina Zaninovića od 13. VII. 1952., BAH, kut. 710.

⁵⁶ Ta se slika nosila u procesijama kada bi Hvaru zaprijetile razne katastrofe. O procesiji i slici v. zapis Stjepana Siminiatia od 28. lipnja 1915., BAH, kut. 45.

⁵⁷ Stjepan Siminiati mlađi (treba ga razlikovati od njegova strica Stjepana Siminiatija starijeg, kaptolskog vikara nakon smrti biskupa Jurja Dubokovića) rođen je 25. listopada 1846. u Visu; zaređen je 28. listopada 1869.; 1872. župski je pomoćnik Stjepanu Siminiatiju st. u Visu; od 1874. nadređeni župnik mu je Juraj Zudenigo; pomoćnik je ostao do 1887., kada postaje upravitelj župe Sutivan na Braču; od 1891. župnik istog mjesta; 1898. postaje stalni kanonik uz službe biskupskog savjetnika te prosinodalnog egzaminatora i suca; od 1900. vrši i službe kanonika *Poenitentarius*-a i upravitelja Društva vječnog ruzarija za biskupiju; 1907. postaje kaptolski dekan; 1912. tim titulama pridodaje još i one općeg provikara i predsjednika crkvinarstva Katedrale te kućnog premeta pape Pija X.; od 1915. opći je provikar; 1917.–1919. obavljao je dužnost kaptolskog vikara; nakon toga postaje kaptolski prepozit, a na toj funkciji je i umro krajem 1927. u 82 godini života. *Šematizmi Hvarske biskupije 1846.–1912.* (Kaptolska knjižnica u Hvaru /KKH/, Pharensia); KAH, XXIII., 1912.–1927.

⁵⁸ KAH, VIII.d, 104.

U oporuci biskup određuje da se na dan njegove smrti podijeli 200 kr. i određeni dio žita i vina siromašnima u Hvaru i Starom Gradu;⁵⁹ većinu novca i državnih obveznica ostavlja Javnim dobrotvornostima, siromašnijim crkovenarstvima te Zakladi Skakoc;⁶⁰ po 1000 kr. svojoj braći Vinku, Jurju i Nikoli; knjižnice s knjigama i svojim rukopisima splitskom samostanu, u kojem je proveo veći dio svog života; ostale, manje važne stvari uglavnom dominikanskim samostanima u Starom Gradu i Splitu te biskupskom dvoru u Hvaru.

Biskup Zaninović umro je 20. listopada 1917. u 78. godini života.⁶¹ Nakon smrti, tijelo mu je balzamirano.⁶² Dana 24. listopada 1917. održan je sprovod, kojem je prisustvovalo mnoštvo svećenika i vjernika iz cijele biskupije. Pontifikalnu misu služio je pomoćni biskup splitski Vicko Palunko, a tihe mise služene su na svim oltarima u katedrali. Lijes su nosila četiri svećenika i dva redovnika dominikanca, a prigodni je govor održao hvarski kanonik Toma Carević.⁶³ Prema oporuci je biskup Zaninović trebao biti pokopan u samostanu sv. Petra mučenika, u rodnome Starom Gradu, pod oltarom sv. Vinka Fererskog, čiju je izgradnju dijelom i sam financirao,⁶⁴ ali mu ta želja nije ispunjena. Pokopan je u hvarskoj katedrali. Iznad groba mu je 13. listopada 2007., u povodu 90. godišnjice smrti, postavljena spomen-ploča.⁶⁵

Po smrti biskupa Zaninovića dužnosti biskupa obavljao je kaptolski vikar mons. Stjepan Siminiati – na toj dužnosti objavio je i jednu pastirsku poslanicu. Godine 1919. hvarsku biskupsku stolicu preuzeo je dotadašnji šibenski biskup, Hvaranin Luka Papafava.⁶⁶

Govoreći prigodom smrti biskupa Zaninovića, jedan je hvarski svećenik ovako okarakterizirao njegovo biskupovanje:

»Na umu, na srcu, duši velik si bio, o dični Biskupe naš; ako i djela velikih tražimo, zasnovao si ih i kadar bi ih bio izvesti, što ih ne nalazimo, recimo istinu..., krivi smo mi ovce, a ne ti vrlji nadpastiru naš!«⁶⁷

Iako u tim riječima ima ponešto pretjerivanja karakterističnog za takve govore, treba istaknuti da iako nije ostvario ništa »veliko«, biskup Zaninović je ostavio važan trag na području Hvarske biskupije te postavio dobre temelje kasnijem razvoju događaja, koje će imati vrhunac u liturgijskom pokretu. Žarište tog pokreta biti će upravo Hvarska biskupija na čelu s drugim Zaninovićevim nasljednikom Mihom Pušićem (1925.-1968.).

⁵⁹ To je i izvršeno (v. BAH, kut. 48).

⁶⁰ Zaklada Skakoc brinula se za školovanje siromašnih klerika Hvarske biskupije. Utemeljena je 1837. g. oporukom biskupa Skakoca, a kasnije su joj pridruženi razni beneficiji. Vidi: J. KOVAČIĆ, Biskupski arhiv u Hvaru (BAH) (historijat, uređivanje, popis), dopis CZKBOH, br. 142/99, u Hvaru 24. 06. 1999.

⁶¹ Mons. Pavao Jesih objavio je 1952. članak »Nepoznati hrvatski mučenik« u listu argentinskih Hrvata *Glas sv. Antuna*, u kojem je ustanovio kako je biskup Zaninović umro nasilnom smrću. Nažalost, nisam uspio pronaći spomenuti članak, već samo pisma dvojice dominikanaca hvarskom biskupu M. Pušiću u povodu tog članka. Oba su demantirala Jesihovo pisanje. Jedan, o. Antonin Zaninović, čak je bio prisutan u vrijeme biskupove smrti, ali iz pisama se ne razumije tko bi i zašto, po Jesihu, ubio biskupa Zaninovića, BAH, kut. 710.

⁶² BAH, kut. 48 (troškovi pokopa koje je sastavio sakristan).

⁶³ O sprovodu biskupa Zaninovića v. *List Dubrovačke biskupije*, 11/XVII, 128.

⁶⁴ KAH, VIII.d, 104; Molba biskupa Zaninovića da ga se pokopa pod oltarom sv. Vinka Fererskog i odgovor priorata starogradskog samostana od 1. veljače 1915. kojim se udovoljava njegovoj molbi, BAH, kut. 48.

⁶⁵ Istom prilikom održane su komemoracije u starogradskoj župnoj crkvi te u hvarskoj katedrali te je postavljena spomen-ploča na Zaninovićevoj rodnoj kući u Starom Gradu. Župna kronika, *Kruvenica* 3, Hvar, prosinac 2007.

⁶⁶ *List Dubrovačke biskupije*, 11/XVII, 128, *Šematizam...*, 1976., 16.

⁶⁷ Žalobno slovo...

Summary

JORDAN ZANINOVIĆ, THE BISHOP OF HVAR (1903-1917)

Jordan Zaninović was a Dominican and the fifty first bishop of Hvar. At the same time, he was only the fourth bishop of Hvar that originated from this island, and the sixth that came from the Dominican order. He was one of the best contemporary philosophers in Dalmatia, and he was also well known by his poems written in Italian. Zaninović was born in peasantry family in Stari Grad on 13th February 1840. His father was Dominik and mother Marija (born as Plančić). His first humanistic teacher was famous archeologist don Šime Ljubić, and since Jordan was quite a good pupil his parents decided to send him to Split. During his education at Split's gymnasium Zaninović decided to join the Dominican order. When he was sixteen (1856), he received the Dominican habit in the church of St. Sabine in Rome. The next year he solemnly pledged oath in Viterbo in the church of the Our Lady of the Oak, and in the 1862 he was ordained. Already at the beginning of 1863 he returned to Split, and joined the convent of St. Catherine. During this time he lectured Italian and Latin in the local gymnasium. In 1878 he gained the highest scholarly rank in the Dominican order – Dottore e maestro in Sacra Teologia. Consequently, when he was only 29 he became a prior of the convent, and he maintained this duty for many years. Similarly, in 1886 he was appointed to the provincial duty for the first time, and then was three times reappointed. In 1902 the emperor Francis Joseph appointed him to the duty of the bishop of Hvar, and the pope Leo XIII confirmed this decision on 6th February 1903. Zaninović was ordained in Split on 19th April by the Dalmatian Metropolitan Mate Dvornik, and then he came to Hvar on 10th May 1903, where local population warmly welcomed the new bishop. As bishop, Zaninović founded deaneries' choirs and promoted Eucharistic piety. During his reign he undertook two pastoral visitations but the third one he could not undertake because of his illness. In the period between 1910 and 1912 he initiated renovation and building extension of the Bishop's Palace in Hvar. Still, the major part of his pontificate was marked by the conflict with Kuzma Scarpo, the parish priest in Stari Grad, and the entire case was even brought to the Roman court Sacra Romana Rota. At the same time, Zaninović also actively participated in the finding solution regarding the problem of the Old Church Slavonic liturgy. However, because of the illness from 1914 he rarely participated in the public life of the community. He died on 20th October 1917 at the age of 78. The chief part of his property he bequeathed to the poor and to the Endowment Skakoc which took care about education of poor clerics. Zaninović was buried in the Hvar cathedral; although he wanted that his grave should be in the convent of St. Peter in Stari Grad.

KEY WORDS: *Jordan Zaninović, Diocese of Hvar, bishops of Hvar, Old Church Slavonic liturgy, National Revival in Dalmatia.*